

Tilburg University

Methodologie en public relations

Hamminga, L.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1989

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Hamminga, L. (1989). Methodologie en public relations. *Maandschrift Economie*, 53(5), 336-346.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Methodologie en public relations

door B. Hamminga*

Het thema van dit opstel is 'Economie als Wetenschap'. Het komt onder zowel wetenschapsmensen als wetenschapsfilosofen vaak voor, dat ze een opvatting hebben over de vraag wanneer je iets een wetenschap mag noemen en wanneer niet. Zelf heb ik een tijdje gedacht dat ik het wist. Ik zal maar meteen bekennen dat dit aangename denkbeeld dat ik over mezelf had, is verdwenen. De onoverzienbare diversiteit in economische gedachten wekt bij mij nog slechts nieuwsgierigheid op, afgewisseld door enige angst, want in de bibliotheken heeft UDC categorie 33 inmiddels het gewicht van een middelgrote volgeladen kustvaarder, en er komen dagelijks enkele kilo's bij. Ik zou u niet kunnen vertellen wat wetenschap is en wat niet.

Er is echter een onderscheid waaraan ik, overigens met wisselend succes, vasthoud: Het onderscheid tussen de bezigheid 'economie' en *methodologie*, dat is het nadenken, en discussiëren over economie als bezigheid. Bij alles wat ik van economen lees en hoor vraag ik mij af: wordt hier de economie bedreven of wordt er over gesproken? Die vraag is overigens bij de economie vaak minder duidelijk te beantwoorden dan bijvoorbeeld bij de liefde.

Daden zowel als gedachten moeten evenwel als alles in de natuur, zo meen ik, een waarde hebben, anders waren ze er niet. Wie wil kennismaken met de economie als daad kan dat bijvoorbeeld doen door een flink stuk Marshall te lezen. Hieronder gaat het over iets anders: enkele prominente voorbeelden van gedachten die erover zijn gemaakt.

Het onderscheid tussen iets doen en erover praten stelt mij in staat tot het formuleren van de volgende vraag: Wat beweegt economen ertoe het bedrijven van economie te staken, teneinde zich met economische methodologie bezig te houden?

Mijn nieuwsgierigheid is daarbij feitelijk-historisch gericht: historisch belangrijke methodologische teksten van enige omvang in geschriften van economen, zijn bijvoorbeeld gedateerd 1825 (McCulloch), 1844 (John Stuart Mill), 1932 (Lionel Robbins), 1953 (Milton Friedman). Dit zijn de voorbeelden waartoe ik mij vandaag wil beperken. Voor een vrijwel volledig overzicht van dergelijke teksten zie Klant's (1979), waaraan ik zelf mijn zicht op het geheel te danken heb.

In de tweede helft van de 18e eeuw ontdekte de Europese elite dat men het ontstaan en de groei van rijkdom kon beredeneren door er vanuit te gaan dat niet ieder individu en ieder land zelf alles produceert wat het nodig heeft, maar zich concentreert op die

* Dr. B. Hamminga is verbonden aan de Faculteit Wijsbegeerte van de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg. De auteur mocht profiteren van suggesties van prof.dr. J.J. Klant en drs. T.J. Kastelein.

zaken die men het efficiëntst kan produceren, om vervolgens het productieoverschot te verhandelen voor alle overige goederen die men nodig heeft. Nu moet het gezegd dat Plato dat ook al had bedacht. Het nieuwe eraan was eigenlijk dat men in steeds bredere kring tot de overtuiging kwam dat een dergelijke taakverdeling bij de productie van goederen bevorderd wordt door liberalisering van de handel, nationaal en internationaal. De natuur van de mens zelf, zijn eigenbelang, zijn behoefte zich te verrijken, zou er voor zorgen dat zo'n arbeidsverdeling zich vanzelf verder zou ontwikkelen. Je kon die gelukkige tendentie in veler ogen al in de geschiedenis waarnemen, maar helaas waren er nogal wat storende factoren werkzaam, die de natuurlijke groei van de welvaart hinderden. Als zodanig werden onder andere genoemd: oorlogszuchtige, despotische en geldverslindende vorsten, onveiligheid van het transport en de opslag, tollens, import- en exporttarieven, verkeerde bezitsverhouding, met name in de landbouw, en monopolies op tal van gebieden.

In de salondiscussies over dit onderwerp, waaraan iedereen deelnam die rijk was en vrije tijd had, werd het nut van welvaart zelden bestreden. Wel zag het lijstje van storende factoren er niet voor iedere discussiant hetzelfde uit. Met name personen, wier bron van inkomsten tot de storende factoren dreigde te worden gerekend, wilden het met sommige veronderstellingen en conclusies wel eens niet eens zijn.

Dit discussiespel werd gaandeweg ingewikkelder en in de laatste kwart eeuw vóór Napoleon begonnen er al hele boeken over te verschijnen, zodat men, als men in de salondiscussie volgende week vrijdag geen nederlaag wilde lijden, genoopt was zijn vrije uren, die gelukkig overvloedig beschikbaar waren, te besteden aan studie. Het enthousiasme van de schrijvers: Adam Smith, Turgot, Beccaria, Say, Malthus, Ricardo, was groot. Bouwwerken van redeneringen werden opgezet met als uitgangspunt een warm hart voor de welvaart van land en inwoner, en met de waarschuwend vinger in de richting van eenieder die de groei van deze welvaart in de weg zou staan. Van de argumenten der vurig met elkaar debatterende economen werd kennis genomen door personen met zulke uiteenlopende belangen als grondbezitters, bankiers, schatkistbewaarders, handelslieden, parlementariërs, en velen maten zich passende economische argumenten aan om zich mee in het sociale leven te begeven.

Na een tijdje, om precies te zijn in 1825, bleek er een probleem te zijn ontstaan. In dat jaar schrijft McCulloch over de economie:

'... since it has become an object of more general attention and inquiry, the differences which have subsisted among the more eminent of its professors have proved exceedingly unfavourable to its progress, and have generated a disposition to distrust its best established conclusions' (blz. 13, mijn cursivering).

Deze observatie is voor McCulloch aanleiding om een aantal pagina's aan de economische methodologie te wijden, ter inleiding op zijn boek *Principles of Political Economy*. McCulloch begint zijn methodologische tekst met een vermaning aan het adres van hen, die de conclusies van de politieke economie wantrouwen omdat er onder de economen zoveel verschillen van benadering zijn. In elke andere wetenschap – hij gebruikt het woord 'science' – zijn verschillende visies geweest. Er is echter inderdaad een verschil met die andere wetenschappen. Bij de fysica – hij haalt Newton erbij – gaan de conclusies *altijd* op, in de politieke economie kun je slechts stellen dat ze in de *meeste gevallen* opgaan. Het komt dus voor dat de conclusies niet kloppen, omdat er dan iets

bijzonders aan de hand is. Hier volgt McCulloch's vermaning aan een tweede groep wantrouwenden: dan moet je niet de politieke economie in zijn geheel verwerpen, maar je moet oplettend observeren om de bijzondere oorzaak te vinden waardoor in dat geval de afwijking verklaard wordt. Maar nu komt het: Slechts een kleine groep getalenteerden wordt daartoe door McCulloch in staat geacht:

'To observe accurately, requires a degree of intelligence and acuteness, a freedom from prejudice, and a patience of investigation, belonging to a few only' (blz. 19).

Zojuist, toen we bij de natuurkunde waren, was McCulloch niet onwillig om even de namen van die 'few' te noemen: Ptolemeus, Tycho Brahé, Descartes, Newton. Voor mij als nieuwsgierige is het een zekere teleurstelling dat de 'few' die hij bij de zojuist geciteerde uitspraak in zijn achterhoofd heeft, niet worden vermeld. De namen Smith en Ricardo zijn een stukje terug in de tekst al wel gevallen, maar ik weet ook dat McCulloch (1863) in zijn boek over de belastingen schrijft dat Ricardo's boek daarover (1817) veel te abstract is om van praktisch nut te zijn. Voorlopig blijft dus alleen Smith over maar ik neem aan dat McCulloch er meer in zijn achterhoofd heeft. Ook had ik graag een lijstje van personen gehad die volgens McCulloch er blijk van hebben gegeven zeker *niet* tot deze 'few' te behoren.

In ieder geval lijkt het mij toe dat McCulloch het bedrijven van economie even onderbreekt teneinde juist in dit opzicht de bokken van de schapen te scheiden. Mijn idee over wat er in de vijftig jaar tussen Adam Smith en McCulloch is gebeurd is als volgt: Ten tijde van Adam Smith was 'political economy' nog een spannende denkspport waaraan iedereen uit de upper class, die een algemene intellectuele belangstelling en vorming had, zonder al te veel moeite en voorbereiding kon deelnemen. Over de effecten van politieke ontwikkelingen en economische maatregelen bouwde je een redenering op, een ander riep je dan toe dat je er iets belangrijks bij vergeten was, samen beredeneerde je een betere conclusie, waar een derde weer iets tegen in te brengen had, iedereen luisterde met belangstelling mee en de meesten zullen wel van het begin tot het eind begrepen hebben waar het over ging. Maar die gelukkige tijd eindigde toen de redeneringen ingewikkelder werden, en hele boeken begonnen te verschijnen. Degenen die nog mee wilden blijven debatteren zagen zich gesteld voor een aanzienlijke tijdsinvestering. Wie tot die investering overging kon nog meepraten, en door de geleidelijke groei van het noodzakelijke tijdsoffer beperkte zich de groep. Buitenstaanders stelden zich ermee tevreden kennis te nemen van de conclusies, en vermoeiden zich er niet meer mee de argumenten op hun houdbaarheid te onderzoeken. Dat was veel te ingewikkeld geworden, dat moesten de heren (waaronder overigens de dames Jane Marcet en Harriet Martineau) zelf maar uitvechten. De eigenlijke economische argumentatie verdween grotendeels uit de salons en verhuisde naar enkele 'redivisies', waaronder de Engelse 'Political Economy Club' de meest bekende is. En ik verzeker u, daar kon men niet zomaar lid van worden.

Zodra er echter ergens een aparte groep ontstaat die pretendeert uit ingewikkelde redeneringen conclusies te kunnen trekken over de vraag, zoals McCulloch die formuleert, door welke wetten en regelingen de welvaart het beste bevorderd kan worden, ontstaat ook de mogelijkheid om over die groep je schouders op te halen. En omdat die voorgestelde wetten en regelingen het dagelijks leven van iedereen betroffen bleven

de outsiders onderling wel discussiëren wat je nou van die politieke economen en hun aanbevelingen moest vinden. Het is over de ontwikkeling van deze lekendiscussie dat McCulloch zich zorgen maakt, want in die discussie signaleert hij, zoals ik heb geciteerd, een geneigdheid de hardste conclusies van de politieke economie te wantrouwen.

De methodologie van McCulloch is een poging een probleem het hoofd te bieden dat we nu een 'public relations' probleem zouden noemen, een onbevredigende relatie tussen insiders en outsiders van de economische wetenschap.

'Nothing, indeed', schrijft McCulloch, 'is more common than to hear it objected to some of the best established truths in political and economical science, that they are at variance with certain facts, and that therefore they must be rejected' (blz. 16). Dat beweren volgens McCulloch alle mensen die de 'nature of the science' niet begrepen hebben. Bovendien, waarschuwt hij, moet je voorzichtig zijn met het geloven van alles wat door Jan en alleman maar als 'feit' wordt aangedragen. Degenen die in de onwaarheid van de economische theorieën geloven op grond van feiten die met deze theorieën niet kloppen, geeft hij een koekje van eigen deeg door erop te wijzen hoe snel er al theorieën insluipen wanneer mensen tot een waarneming proberen te komen. Een feit kan achteraf blijken helemaal geen feit te zijn omdat de waarnemer een verkeerd uitgangspunt had, en goedkeurend citeert McCulloch zijn tijdgenoot, de arts Dr. Cullen, die schreef: 'the number of false facts afloat in the world, should infinitely exceed that of the false theories' (blz. 20).

Maar, na al deze oekazes in de richting van de outsiders, wil McCulloch bij wijze van verzoening wel kwijt dat er inderdaad vaak sprake is van fouten in de economie, en komt hij opnieuw te spreken over het in zijn ogen betreurenswaardige verschijnsel in de economie van zijn tijd, namelijk de 'discrepancy of the opinions that are still entertained on a few important points'. Het vak is nog jong, zegt hij ter vergoelijking, je moet nu eenmaal ergens beginnen, en relevante feiten liggen niet in de werkelijkheid voor gebruik gereed.

Het nut van een goede economische theorie – en McCulloch wil de outsider ervan overtuigen dat de insiders daar naartoe toch al een aardig eind op weg zijn – is dat je op grond ervan kunt bepalen hoe je kunt bevorderen: 'genius of the inhabitants' van het land, en de 'perseverance and activity of their industry' en daarmee de groei van de welvaart. De politieke economen maken zich op deze wijze nuttig. Voor wie? Voor de 'statesman'. Hij schrijft:

'These investigations disclose the real causes of national opulence and refinement, and of poverty and degradation;' (blz. 22)

en als deze 'investigations' aan dergelijke methodologische voorwaarden voldoen dan kun je er van zeggen:

'they furnish the statesman with the means of devising a scheme of administration calculated to ensure the continued advancement of the society' (blz. 22).

Deze wetenschap – economie – moet worden benut, en die benutting wordt in gevaar gebracht door, ten eerste, de groep van personen, die, zich uitgevende voor politieke economen, 'erroneous systems' hebben gepropageerd, waardoor de wetenschap in diskrediet werd gebracht, en, ten tweede, door personen die op grond van meningsverschillen tussen politieke economen en te snel gegrepen onware feiten concluderen dat de hele politieke economie verworpen moet worden.

Het heeft er mijns inziens veel van weg dat McCulloch met zijn methodologische vertoog naast het bewerken der outsiders een tweede bedoeling heeft, namelijk om de insiders te matigen in het trekken van al te wilde en controversiële conclusies. Hem zweefde, zo voel ik aan, een gedragscode voor de groep voor ogen, met als doel: zelfbescherming. Hem zou ook heel goed een zekere zuivering van de eigen gelederen voor ogen hebben kunnen staan, in ieder geval luidt de boodschap aan de outsider dat je niet zomaar naar iedereen moet luisteren die zich voor econoom uitgeeft.

Dit public relations probleem is kennelijk in 1844 nog niet verdwenen, want dan besluit John Stuart Mill om in zijn *Essays on some unsettled questions of political economy* een tekst van hem uit 1836 over methodologie op te nemen, die qua omvang en teneur veel weg heeft van die van McCulloch.

In 1836 is de titel van zijn tekst: *On the Definition of Political Economy, and on the Method of Philosophical Investigation in that Science*, hetgeen suggereert dat hij de geïnteresseerde buitenstaander daarover iets wil leren. In zijn boek van 1844 is die titel veranderd tot 'On the Definition of Political Economy, and on the Method of Investigation Proper to it'. Dezelfde tekst lijkt dus nu meer tot doel te hebben in eigen huis orde op zaken te stellen. Ik bedoel dus: onder de insiders.

Hij was er, lijkt het, op gebrand de zaken zo te formuleren dat het de algemene goedkeuring van de insiders zou kunnen wegdragen. In een brief aan een lezer van het manuscript schrijft hij: 'I am ambitious that the essay, even if for that end it should remain unpublished for twenty years, should become classical and of authority . . .' (opgenomen in editie Mill (1844), blz. 309).

Het probleem waar het over gaat is niet anders dan bij McCulloch: buitenstaanders – ik geef Mill weer –, die zich als 'practical men' profileren, beschuldigen politieke economen ervan 'theorists' te zijn, die een a priori methode gebruiken om met behulp van abstracte veronderstellingen tot bijgevolg waardeloze conclusies te komen. Het ware beter, volgens deze buitenstanders, als iedereen zich bij de feiten hield.

Dit vindt John Stuart Mill een onaangename voorstelling van zaken. Hij spreekt over een 'ancient feud between what is called theory, and what is called practice or experience. There are, on social and political questions, two kinds of reasoners: there is one portion who term themselves practical men, and call the others theorists' (blz. 324). Zo simpel ligt dat echter niet, want beide groepen gebruiken zowel theorieën als feiten. De buitenstaanders die zich als 'practical men' profileren wordt er op gewezen dat je een conclusie, een waarheid, moet *beredeneren*. Neem bijvoorbeeld de waarheid dat vorsten, die zich absolute macht verwerven, zich vervolgens ten koste van hun volk zullen trachten te verrijken. De waarheid daarvan is onomstotelijk bewijsbaar en wel vanuit de algemeen menselijke natuur. 'Practicals' zouden individuele absolute monarchen gaan observeren en dat leidt nergens toe, vindt Mill. McCulloch had dit voorbeeld ook al gebruikt, en durft de lezer dan te voeren naar het geval dat men dan inderdaad een paar absolute vorsten ontdekt die dat niet doen. Dat, zegt McCulloch, doet dan niets af aan het principe.

Mill voert de lezer niet naar deze gevoelige plek, maar naar een andere: stel, zegt Mill, dat absolute vorsten nooit hadden bestaan, of dat je ze niet zou kunnen observeren: 'the conclusion would lose nothing of its certainty'. Dit is helemaal geen vreem-

de werkwijze, volgens Mill. Euclides doet het ook zo. Die heeft nooit in de natuur een volkomen rechte lijn zonder breedte kunnen waarnemen. Als die iets in het zand tekende wist hij dat het nooit werkelijk datgene kon zijn waarover hij sprak. Toch gingen zijn wetten bij benadering op voor zijn tekeningen: 'The conclusions of geometry are not strictly true of such lines, angles and figures, as human hands can construct. But no one, therefore, contends that the conclusions of geometry are of no utility, or that it would be better to shut up Euclid's elements, and content ourselves with "practice" and "experience".' (blz. 327).

Zulke geluiden werden kennelijk wel vanuit de hoek van 'practicals' gehoord met betrekking tot de conclusies van de politieke economie. En die geluiden waren kennelijk niet mis te verstaan want in de eerste versie schreef Mill in plaats van 'shut up Euclid's elements' de uitdrukking 'use Euclid's elements as waste paper'. De door hem gehoorde geluiden van practical men moeten dus in de geest zijn geweest van 'shut up Political Economy' en 'use Political Economy as waste paper'. Dergelijke vernielzuchtige taal moet de bibliofiel John Stuart Mill in grote opwinding hebben gebracht.

Maar, net als Euclids Elements, is de Politieke Economie dus toch nuttig, speciaal voor wat Mill noemt de 'true practical statesman', waarvoor geldt dat deze 'combines . . . experience with a profound knowledge of abstract political philosophy' (blz. 333).

Nadat deze woorden zijn gevallen slaat Mill het pad van de verzoening in: praktische mensen zijn weliswaar veel te praktisch, maar goed, inderdaad zijn sommige theoretische mensen wel eens te theoretisch. Ze leveren beiden halve waarheden en je moet dat verstandig combineren. En daar komen de 'few' van McCulloch weer, die deze zeldzame vaardigheid bezitten: 'But while the philosopher and the practical man bandy half truths with one another, we may seek far without finding one who, placed on a higher eminence of thought, comprehends as a whole what they see only in separate parts; who can make the anticipations of the philosopher *guide* the observation of the practical man, and the specific experience of the practical man *warn* the philosopher where something is to be added to his theory'. En onder de hoede van zulke eminente personen is er dus gelukkig een plaatsje voor iedereen onder de zon.

Een echte lijst van dergelijke eminente personen krijgen wij weer niet, maar Mill uit wel in dit verband zijn bewondering voor Turgot, een tijdgenoot van Smith die een boek schreef over de rijkdom en als minister een mislukte, maar toch fraaie poging deed het ancien régime financieel te saneren.

Tenslotte komt Mill tot praktische regels voor het taalgebruik van economen, die hun relatie met outsiders zouden kunnen verbeteren: je moet niet meegaan met 'the current language of those who distrust comprehensive thinking'. Die lui praten in termen van generalisaties en uitzonderingen, en zeggen dat economen te veel generaliseren waardoor je uitzonderingen krijgt. Dat is 'superficial' en 'inaccurate' taalgebruik. We hebben het niet te algemeen gezegd als economen, maar soms zegt de econoom wel eens verkeerd: 'He predicated an actual result, when he should only have predicated a tendency to that result' (blz. 37). En je kunt als econoom het woord 'uitzondering' beter ook niet in de mond nemen: 'What is thought to be an exception is always some other and distinct principle cutting into the former' (blz. 337). Zo moet je het zeggen, vindt Mill, kennelijk in de hoop zo te voorkomen dat vakgenoten in het vervolg in hun contact met het publiek op onaangename wijze hun vingers branden.

Later is nog een variant van deze formulering geïntroduceerd. Je kunt ook zeggen: het door de theorie voorspelde resultaat is een werkelijk resultaat als die 'other and distinct principles' niet werkzaam zouden zijn, in het betreffende geval. Kort gezegd: *ceteris paribus* (als het overige gelijk blijft, een uitdrukking die overigens al voor het eerst te vinden is in de 17e eeuw, bij Petty). Die gelukkige omstandigheid – *ceteris paribus* – deed zich volgens McCulloch dus bij de centrale conclusies van de politieke economie voor in de 'majority of the cases'. Volgens Mill doet zich dat, zoals we hebben gezien, nooit voor. Economie is een Euclidische bezigheid. Er zijn voor deze theorie geen volmaakte voorbeelden in de werkelijkheid, op zijn hoogst zijn er leerzame illustraties.

We gaan een kleine eeuw verder. In 1929 begint de Grote Depressie, een verbijsterende gebeurtenis zowel voor insiders als voor outsiders van de economische wetenschap. In februari 1932 heeft Lionel Robbins een 'Essay on the Nature and Significance of Economic Science' gereed. Geen artikel of passage, dit keer, maar een heel boekje, speciaal aan dit onderwerp gewijd. Dat is volgens Robbins hard nodig:

'false ideas are prevalent with regard to the preoccupations of the economist and the nature and the extent of his competence. As a result, the reputation of Economics suffers, and full advantage is not taken of the knowledge it confers' (blz. xiv). Dit suggereert dat het boekje een boodschap is aan de buitenwacht, maar Robbins schrijft ook dat het door hem als econoom voor zijn mede-economen is geschreven. Een zelfde dualiteit dus als bij McCulloch en Mill, met dezelfde verklaring: het is een cursus 'public relations' voor economen. Als je Robbins moet geloven zijn de outsiders weer stevig aan het morren: zelfs een staatsman schijnt iets korts en krachtigs gezegd te hebben – hij wordt door Robbins naamloos geciteerd: 'Ceteris paribus be damned!', en hij, zegt Robbins, 'has a large and enthusiastic following among the critics of Economics. Nobody in his senses would hold that the laws of mechanics were invalidated if an experiment designed to illustrate them were interrupted by an earthquake. Yet a substantial majority of the lay public, and a good many soi-disant economists as well, are continually criticising well-established propositions [of economics] on grounds hardly less slender' (blz. 123).

U ziet ook hier weer het verschijnsel dat er onder de morrende leken woordvoerders opstaan die zichzelf profileren als alternatieve econoom. Robbins noemt dat 'soi-disant economists' en hij zegt daarmee de institutionalistische economen op het oog te hebben, die erg veel lijken op de practical men uit Mill's verhaal: ze wantrouwen theorie überhaupt. Ook schemert hier de behoefte door om de titel van 'econoom' onder een zekere bescherming te brengen. De code daartoe formuleert Robbins, onder dekking van harde taal aan het adres van de outsiders, bijna onoverzichtelijk genuanceerd.

Die well-established propositions, namelijk, die door de buitenstaanders worden bekritiseerd, worden in de economie onder absolute zekerheid afgeleid uit algemene postulaten. Als je die postulaten bekijkt, zijn ze stuk voor stuk vanzelfsprekend ('obvious'): mensen willen van alles. Maar niet alles wat ze willen is even belangrijk voor ze. Nou, er is dus een ordening in de behoeften van de mens. Obviously! En als een mens 's ochtends opstaat, wat gaat hij dan doen? Zijn behoeften bevredigen. En het is zo klaar als een klontje dat bij zijn beslissingen zijn ordening van behoeften het uitgangspunt is.

Produceren kun je alleen als je over arbeid beschikt en over kapitaalgoederen. Die twee kunnen elkaars functie misschien wel enigszins overnemen, als dat nodig is, maar niet perfect.

Er is geen empirisch onderzoek nodig om te begrijpen dat dit soort postulaten waar zijn. Maar omdat ze tamelijk triviaal ogen, is de vraag gerechtvaardigd, of je daar nou wel iets interessants mee kunt bewijzen. En dat kan! Dat is nu juist het knappe van economen: ‘. . . in fact it is on postulates of this sort that the complicated theorems of advanced analysis ultimately depend’ (blz. 79).

Ultimately, dat wel. Want deze vooronderstellingen zijn wel noodzakelijk, maar niet voldoende voorwaarden voor de ‘complicated theorems’. Extra vooronderstellingen moet je nu eenmaal maken om naar een speciale situatie toe te redeneren, en die kun je bekritisieren. Maar dan nog moet je oppassen waarop je je kritiek richt, want hoewel economen vaak zulke extra vooronderstellingen maken om naar een situatie toe te redeneren die zich in het echt heeft voorgedaan, doen ze het soms om een andere reden, namelijk alleen om een denkbeeldige situatie te schilderen waar je van kunt leren. Van nut dus voor het goed begrip van de theorie. Maar goed, wie wil weten of zulke *extra* vooronderstellingen wáár zijn, kan wel zijn voordeel doen met empirische studies.

Verderop echter blijkt het verschil tussen de basispostulaten en dit soort extra vooronderstellingen niet een principieel, maar een gradueel verschil te zijn (blz. 110). Het is dus toch niet met volstrekte zekerheid uit te sluiten dat ook de basispostulaten eens een keer niet opgaan. ‘But it is so overwhelmingly unlikely that we are warranted in neglecting the possibility’ (blz. 111).

Tot slot van zijn boek komt Robbins te spreken over de rol van de economie in de maatschappij, hetgeen nogmaals laat zien hoe belangrijk die kwestie geweest moet zijn bij Robbins’ besluit een methodologieboek te gaan schrijven. Ik heb deze slottekst voor u vertaald:

‘. . . uiteindelijk is de Economie afhankelijk, zo niet voor haar bestaan, dan toch tenminste voor haar betekenis, van een grondwaarde: de bekentenis tot het standpunt dat rationaliteit en het vermogen tot kiezen op grond van kennis *wenselijk* is. Als irrationaliteit, de momentane overgave aan de blinde kracht van externe stimuli en ongecoördineerde impulsen een goed is dat bovenal geprefereerd moet worden, dan is het waar dat de *raison d’être* van de Economie verdwijnt. En het is de tragedie van onze generatie, rood van broedertwist en op schier ongelooflijke wijze verraden door hen die haar intellectuele leiders hadden moeten zijn, dat zij zijn opgestaan, die deze uiterste negatie in hun vaandel hebben, deze ontsnapping van de tragische noodzaak tot bewuste keuze.

Daartegen valt niet te argumenteren. De revolte tegen de rede is de revolte tegen het leven zelf.

Maar voor allen die er nog positievere waarden op na houden, moet het zo zijn dat die tak van kennis die, boven alle andere, het symbool en de waarborg van rationaliteit in sociale verhoudingen is, dat die tak in de bange dagen die komen gaan, precies vanwege deze bedreiging van datgene waar het voor staat, een bijzondere en verheven betekenis heeft’ (blz. 157/8).

Als 21 jaar later, in 1953, Milton Friedman zijn werk even stilzet om methodologie te bedrijven, is dat niet omdat de reputatie van de economie op dat moment in zijn totaliteit wordt bedreigd. Voor het maart-nummer van 1946 had *American Economic Review* echter een artikel van R.A. Lester geaccepteerd, getiteld 'Shortcomings of Marginal Analysis for Wage-Employment Problems'. Lester was zakenlieden gaan interviewen om te horen of hun manier van werken overeen kwam met wat neoklassieken daarover vooronderstellen. Die vooronderstellingen zijn ongeveer als volgt: elke extra eenheid arbeid die je huurt levert extra produktie. Maar dat extra wordt wel steeds minder, als je meer eenheden arbeid huurt. Je stopt met het huren van extra arbeid als de laatste eenheid net precies opbrengt wat het kost. Zo maximaliseer je de winst. Lester ontdekte dat ondernemers over het algemeen zeiden niet zó te denken, en in verband hiermee meende Lester dat de marginale analyse, want zo heet dat, van de neoklassieke economie verworpen moet worden.

Dat schoot Machlup in het verkeerde keelgat, en zo ontstond een discussie, waaraan van de kant van de 'practical men' ook nog Oliver en R.A. Gordon deelnamen en Stigler naast Machlup nog in het veld trad voor de 'theorists'.

Friedman was ontevreden over de indruk die de neoklassieke marginalisten Machlup en Stigler hadden achtergelaten, niet bij de outsiders dus, dit keer, maar bij de lezers van de *American Economic Review*, waarin het debat was afgedrukt.

Machlup was bij de verdedigers van het postulaat de kant van Robbins opgegaan en dat vond Friedman een slechte linie om je op terug te trekken; je moet het anders verdedigen, want:

'In Machlup's emphasis on the logical structure, he comes perilously close to presenting the theory as a pure tautology, though [en let nu goed op] it is evident at a number of points that he is aware of this danger and anxious to avoid it' (blz. 16). Er zijn dus twee gevaren: de dreiging van de marginalistische vooronderstelling van winstmaximalisatie onder afnemende meeropbrengsten te moeten verwerpen op grond van het feit dat de besluitvormingsprocedures van zakenlieden er zo niet uitzien. En de dreiging van marginalistische vooronderstelling te aanvaarden als waar omdat het logisch onmogelijk is dat hij onwaar zou zijn, dus omdat hij niets zegt. Want als hij niets zegt, wat moet je er dan mee?

Daar moet Friedman tussendoor. Dat doet hij zo: de vooronderstelling zegt *wel* iets over besluitvormingsprocedures. En hij *is* onwaar! Maar dat doet er niet toe. Het betreft hier namelijk geen theorie over besluitvormingsprocedures, maar over prijzen en hoeveelheden van goederen die op markten worden verhandeld. De heer Lester mag rustig zijn gang gaan, maar om over 'shortcomings of marginal analysis' te kunnen schrijven moet je met *andere* feiten aankomen.

Het was van McCulloch, Mill en Robbins duidelijk de behoefte geweest de methodologische gevoelens van henzelf en de eminenten onder hun collega's op een zodanige wijze te vertolken dat de insiders zich als eenheid tegenover de buitenwacht konden presenteren. Friedman moge die behoefte hebben gehad, het resultaat was er niet naar. De American Economic Association kon er na 10 jaar ondergronds gerommel, in 1963 niet onderuit een nieuw debat te organiseren, nu niet over Lester en economie, maar over vooronderstellingen, implicaties, theorieën, wat dat zijn, wat je er mee kunt, wat er mee mag. De laatste keer, vermoed ik, dat een groep eminente economen het werk

neerlegde om de methodologie te bedrijven. Het was een felle ontmoeting, die geen consensus opleverde.

De historische betekenis van deze conferentie school in de aanwezigheid van een meneer Ernest Nagel, die niemand kende. Samuelson meende over de aanwezigheid van deze meneer Nagel een ironische opmerking te moeten maken:

‘. . . soft sciences spend time in talking about method because Satan finds tasks for idle hands to do. . . . When libertines lose the power to shock us, they take up moral pontification to bore us. But, of course, I jest. Methodological discussion, like calisthenics and spinach, is good for us, and Dr. Nagel deserves our thanks for taking the time away from other sciences to help straighten us economists out. It is the Lord’s work, and we are grateful’ (AER, 1963, blz. 231).

Zoals u duidelijk merkt profileert Samuelson zich als een practical man, die weet hoe de economische theorie eruit ziet, en die sceptisch staat tegenover de abstracties van waaruit hij vermoedt dat de wetenschapsfilosoof Nagel het onderwerp benadert.

Mijn idee over wat er sindsdien is gebeurd is als volgt. Ten tijde van Friedman was methodologie nog een spannende denksport waaraan iedereen met wat vrije tijd die een algemene intellectuele belangstelling had, zonder al te veel moeite en voorbereiding kon deelnemen. Over de juiste methode in de economie bouwde je een redenering op, een ander riep je dan toe dat je er iets belangrijks bij vergeten was, samen beredeneerde je een betere conclusie, of je ging in debat, iedereen luisterde met belangstelling mee en de meesten zullen wel van het begin tot het eind begrepen hebben waarover het ging. Maar die gelukkige tijd eindigde toen de redeneringen ingewikkeld werden en hele boeken begonnen te verschijnen. Degenen die nog mee wilden debatteren zagen zich gesteld voor een aanzienlijke tijdsinvestering. Wie tot die investering overging kon nog meepraten en door de geleidelijke groei van het noodzakelijke tijdsoffer beperkte zich de groep.

En zoals de mogelijkheid van de econoom zich nuttig te maken voor de ‘statesman’ voortdurend wordt bedreigd door scepticisme van die kant, zo is het nu ook niet meer zo makkelijk voor de economische methodoloog om zich te warmen in de belangstelling van hedendaagse grensverleggende theoretische topeconomen. Deze halen maar al te vaak hun schouders op over het abstracte gekrakeel van hedendaagse professionele methodologen. Vandaar ook dat dezen Friedman bewonderend kunnen bezien als de Turgot van de economische methodologie.

Literatuur

- Friedman, M. (1953), 'The Methodology of Positive Economics', in: Friedman, M. *Essays in Positive Economics*, Chicago.
- Klant, J.J. (1979), *Spelregels voor Economen*, 2e herziene druk, Leiden.
- Klant, J.J. (1987), *Filosofie van de Economische Wetenschappen*, Leiden.
- McCulloch, J.R. (1825), *The Principles of Political Economy*, Edinburgh, London (1849)4.
- McCulloch, J.R. (1863), *Treatise on Taxation*, Londen.
- Mill, J.S. (1844), 'Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy', in: Robson, J.M. (ed.), *The Collected Works of John Stuart Mill*, Un. of Toronto Press Vol (4), 1967.
- Ricardo, D. (1817), *Principles of Political Economy and Taxation*, Sraffa editie Cambridge Un. Press, 1951.
- Robbins, L. (1932), *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*, London, Macmillan, 1935, 2nd edition.